

VEACESLAV BERBECA
EXPERT IDIS

AUTONOMIA GĂGĂUZĂ: ȘANTAJ POLITIC SAU ÎN CĂUTAREA UNOR NOI RELAȚII CONTRACTUALE ÎNTRE COMRAT ȘI CHIȘINĂU

Policy Brief

Institutul pentru
Dezvoltare și
Inițiative Sociale
(IDIS) „Viitorul”

AUGUST
2013

Acest produs apare
în parteneriat cu
Friedrich-Ebert-Stiftung

**FRIEDRICH
EBERT**
STIFTUNG

www.viitorul.org

POLICY BRIEF

AUTONOMIA GĂGĂUZĂ: ȘANTAJ POLITIC SAU ÎN CĂUTAREA UNOR NOI RELAȚII CONTRACTUALE ÎNTRE COMRAT ȘI CHIȘINĂU

Veaceslav Berbeca

www.viitorul.org

Opiniile exprimate aparțin autorilor. Nici Administrația IDIS „Viitorul”, nici Consiliul Administrativ al Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul” și nici Friedrich-Ebert-Stiftung nu poartă răspundere pentru estimările și opiniile prezentate în cadrul acestei publicații.

Pentru mai multe informații asupra acestei publicații ori asupra abonamentului de recepționare a publicațiilor editate de către IDIS, vă rugăm să contactați direct Serviciul de Presă și Comunicare Publică al IDIS „Viitorul”.
Persoana de contact: Diana Lungu - diana.lungu@viitorul.org

ADRESA DE CONTACT:

Chișinău, Iacob Hîncu 10/1, 2004, Republica Moldova

Telefon: (373-22) 21 09 32

Fax: (373-22) 24 57 14

www.viitorul.org

Orice utilizare a unor extrase ori opinii ale autorului acestui Studiu trebuie să conțină referință la IDIS „Viitorul”.

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) este o fundație politică, social-democrată germană scopurile căreia sunt promovarea principiilor și fundamentelor democrației, a păcii, înțelegerii și cooperării internaționale. FES își îndeplinește mandatul în spiritul democrației sociale, dedicându-se dezbaterii publice și găsirii, într-un mod transparent, de soluții socialdemocrate la problemele actuale și viitoare ale societății.

Cu Republica Moldova, Friedrich-Ebert-Stiftung și-a început colaborarea în anul 1994 prin intermediul Biroului Regional de la Kiev, iar din octombrie 2002, la Chișinău activează un birou permanent al Fundației.

Tel.: (373 22) 855830

E-mail: fes@fes-moldova.org

web: www.fes-moldova.org

Fotografie pagina 1: Valentina Ursu / Sursa: www.europalibera.org

SUMAR EXECUTIV

În acest articol, autorul și-a propus drept scop să analizeze situația politică din regiunea autonomă găgăuză, în special, din perspectiva raporturilor dintre cele mai importante fracțiuni din UTA Găgăuzia. De asemenea, s-au evaluat cele mai importante aspecte care influențează negativ relațiile dintre Chișinău și Comrat. La sfârșitul lucrării, autorul vine cu unele soluții care ar putea contribui ulterior la îmbunătățirea relațiilor dintre autoritățile centrale și cele din regiunea autonomă. Pentru elaborarea acestui studiu, autorul a realizat interviuri cu lideri politici din UTA Găgăuzia, reprezentanți ai Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, Ministerului Finanțelor, precum și cu experți naționali.

Cadrul general privind UTA Găgăuzia

La 23 decembrie 1994 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea Nr.344-XIII „Despre statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri)”, eveniment care a avut drept scop să pună capăt unui conflict politic care apăruse între autoritățile centrale și elita găgăuză în urma declanșării mișcării de Renaștere Națională din Republica Moldova. Acordarea unui statut special celor trei raioane populate compact de populația găgăuză a fost rezultatul unui compromis politic pentru soluționarea tendințelor separatiste din sudul țării. Statutul special al Găgăuziei oferă acestei unități teritoriale autonome competențe largi de autogovernare. Astfel, Adunarea Populară este autoritatea reprezentativă a Găgăuziei, investită cu dreptul de a adopta acte normative, în limitele competenței sale. De asemenea, locuitorii acestei regiuni aleg pe o perioadă de 4 ani un Guvernator căruia i se subordonează toate autoritățile administrației publice ale Găgăuziei. Trebuie de menționat că mai multe funcții importante de stat din această unitate teritorială sunt numite la propunerea Adunării Populare, fapt care conferă un rol însemnat instituției legislative locale în privința politicii de cadre a Găgăuziei.

Chiar dacă au trecut mai mult de 18 ani de la data realizării acestui compromis politic între centru și regiunea găgăuză, periodic, cu diferite ocazii apar semne de conflict între autoritățile de la Chișinău și cele de la Comrat. În ultimul an,

însă, elită politică din Găgăuzia manifestă anumite forme de nemulțumire care aduc aminte de evenimentele de la începutul anilor '90. De asemenea, putem evidenția existența unui conflict între cele mai importante două instituții ale autonomiei – Adunarea Populară și Guvernatorul (Bașkanul) Găgăuziei. Lupta politică din cadrul autonomiei are repercusiuni directe și asupra relațiilor dintre elita politică de la Comrat și autoritățile centrale. Această interconexiune complică situația din autonomie precum și relația dintre regiune și centru.

Modalitatea de alegere a celor două importante instituții din Găgăuzia, Adunarea Populară și Guvernatorul (Bașkanul) autonomiei, constituie un element de conflict permanent între autoritatea legislativă și cea executivă în cazul în care majoritatea legislativului local și Bașkanul Găgăuziei nu reprezintă aceeași formațiune politică. Cu alte cuvinte, spre deosebire de legislația națională, unde președintele de stat este ales de Parlament, în Unitatea Teritorial Administrativă (UTA) Găgăuzia atât membrii Adunării Populare cât și Guvernatorul sunt aleși direct în aceste funcții de către locuitorii celor trei raioane care constituie autonomia găgăuză.

Situația politică din autonomia găgăuză

La momentul de față, în UTA Găgăuzia există trei actori politici importanți care dispută puterea politică din regi-

une. Este vorba de Mihail Formuzal, șeful executivului de la Comrat, care se află la cel de-al doilea și ultimul său mandat de Guvernator. El este liderul organizației civice "Găgăuzia Unită" și liderul Partidului Regiunilor.

Al doilea pol important este reprezentat de Nicolai Dudoglo, primarul Comratului și liderul organizației civice "Noua Găgăuzie" care, în noiembrie 2012 a decis să adere la Partidul Democrat din Moldova. Actualmente, 16 membri din totalul de 35 de deputați ai Adunării Populare fac parte din PDM, fiind susținuți în activitatea lor de 5 candidați independenți. Mai sunt 7 membri ai PCRM, 2 ai PLDM și 5 deputați independenți care îl susțin pe Mihail Formuzal. Președintele Adunării Populare, Dmitri Constantinov și vicepreședinții săi, Demian Caraseni și Alexandr Tarnavski, sunt reprezentanți ai Partidului Democrat. Nicolai Dudoglo, care a pierdut în fața lui Mihail Formuzal în 2006 și 2010 alegerile la funcția de Guvernator al UTA Găgăuzia, rămâne a fi candidatul PD pentru șefia executivului de la Comrat la următoarele alegeri de la sfârșitul lui 2014.

Un alt actor important din regiune este Partidul Comuniștilor din Republica Moldova care s-a bucurat întotdeauna de o largă susținere în regiune. Chiar dacă par a fi într-un ușor declin, comuniștii au reușit să obțină 7 locuri în Adunarea Populară a UTA Găgăuzia în urma alegerilor din septembrie 2012. Lupta politică dintre cei mai importanți politicieni din regiune, Nicolai Dudoglo și Mihail Formuzal, a implicat în mod automat într-un conflict Adunarea Populară și Executivul autonomiei găgăuze.

Probabil, punctul culminant al acestei lupte politice s-a manifestat după ultimele alegeri ale legislativului din UTA Găgăuzia din septembrie 2012. Deputații din Adunarea Populară au relansat învinuirile față de Mihail Formuzal pe motiv de abuz în serviciu și de deturnarea de fonduri din ajutorul umanitar rusesc, creând o comisie de anchetă care urma să investigheze cazul repartizării combustibilului din fondurile de rezervă. Astfel, prin decizia nr. 56-VII/V din 12 martie 2013 a Adunării Populare, a fost creată o comisie de control a faptelor de încălcare a legii și abuz de putere de către Guvernatorul Mihail Formuzal. Mai mult chiar, aleșii locali au inițiat procedura de punere sub acuzare și i-au cerut lui Formuzal "restituirea combustibilului repartizat în alte scopuri". De asemenea,

deputații locali l-au somat în iunie 2013 pe șeful executivului de la Comrat să propună până la 2 iulie Adunării Populare spre aprobare membrii comitetului executiv, în caz contrar acesta urma să fie demis. Conform art.16, al.2, al legii "Despre statutul juridic special al Găgăuziei", Adunarea Populară aprobă, la propunerea Guvernatorului Găgăuziei, cu majoritatea de voturi ale deputaților, componența comitetului executiv. Trebuie de menționat că Guvernatorul are dreptul să dizolve Adunarea Populară în cazul în care aceasta refuză să confirme de două ori propunerea Bașkanului privind componența comitetului executiv (art. 68, cifra 10 al Regulamentului Găgăuziei).

În urma interviurilor realizate, reprezentanții echipei lui Formuzal afirmă, la rândul lor, că unii dintre cei care îl învinuiesc pe Formuzal de deturnare de fonduri au primit graț și motorină din fondul de rezervă al autonomiei. Iar în ceea ce ține de propunerea membrilor comitetului executiv, Mihail Formuzal a propus încă la 28 decembrie 2012 Adunării Populare componența comitetului executiv. În cele din urmă, la 10 iulie 2013, legislativul autonomiei a aprobat componența comitetului executiv, fiind pus astfel capăt conflictului politic dintre Guvernator și o parte importantă a contestatarilor săi din Adunarea Populară. Comitetul executiv este format din 20 de membri. Valeri Ianioglo ocupă funcția de prim-vicepreședinte al comitetului executiv. De asemenea, Mihail Formuzal este ajutat în exercitarea funcțiilor sale de doi vicepreședinți – Nicolai Stoianov și Ivan Crețu. De fapt, am putea spune că s-a încheiat o etapă a disensiunilor dintre părțile adverse, iar, odată cu apropierea datei alegerilor pentru funcția de Guvernator, conflictul ar putea să treacă printr-o nouă fază de luptă politică între ambele părți.

Alături de motivele oficiale ale confruntărilor politice, acuzațiile de deturnarea de fonduri din ajutorul umanitar rusesc, tergiversarea procedurii de a propune membrii spre aprobarea Adunării Populare a membrilor comitetului executiv, presupunem că există și alte motive nedeclarate ale luptei între aceste facțiuni. Ambii poli de putere direct implicați în această confruntare își pregătesc terenul pentru alegerile Guvernatorului din 2014. La prima vedere, cel mai bine plasat pare a fi Nicolai Dudoglo. Actualul primar al Comratului este suficient de bine călit pentru astfel de evenimente grație participării în mai multe campanii electorale, inclusiv două pentru funcția de Guvernator. De asemenea, compo-

nența Adunării Populare pare să constituie un sprijin și o demonstrare de forță înainte de alegerile șefului executivului din 2014, dacă ținem cont de faptul că 16 din reprezentanții legislativului găgăuz sunt membri ai PDM. Evident, calculele de pe hârtie nu coincid întotdeauna cu starea de spirit și cu opțiunile electoratului.

Drept urmare a discuțiilor avute în UTA Găgăuzia, au fost exprimate păreri precum că punctul slab al echipei lui Formuzal ar fi lipsa unui politician care ar putea să concureze cu succes la următoarele alegeri pentru funcția de Guvernator. Actualul șef al executivului este la cel de-al doilea mandat consecutiv în această funcție și, drept urmare, nu va mai putea candida pentru funcția de Guvernator, deoarece art. 14, al. 5 al legii ”Despre statutul juridic special al Găgăuziei” stipulează că aceeași persoană nu poate să ocupe funcția de Guvernator mai mult de două mandate consecutive. Mihail Formuzal are doar 5 susținători în Adunarea Populară iar Partidul Regiunilor, al cărui lider este, nu a prins rădăcini adânci în autonomia găgăuză, fapt care nu contribuie la creșterea bazei susținătorilor actualului Guvernator la următoarele alegeri din regiune.

În urma interviului realizat cu reprezentanți ai echipei lui Formuzal s-a afirmat că șeful executivului de la Comrat a anunțat la începutul lui 2012 că acesta va alege candidatul fracțiunii sale pentru funcția de Guvernator al Găgăuziei dintre următorii patru: Valeri Ianioglo, prim-vicepreședintele comitetului executiv, Vitali Chiurcciu, șeful direcției principale a dezvoltării economice, comerțului, serviciilor și relațiilor economice externe ale Găgăuziei, Mihail Jelezoglo, șeful direcției principale a Serviciului de Informare și Securitate din Găgăuzia și Victor Petrioglo, deputat în Adunarea Populară. Cel mai probabil, va fi ales cineva din comitetul executiv. Chiar dacă există unele opinii precum că actualul șef al executivului nu ar fi reușit să creeze o echipă proprie puternică din cadrul căreia ar putea alege un candidat cu șanse mari la alegerile din 2014, este cert că doar rezultatele alegerilor vor arăta care sunt resursele și potențialul echipei lui Formuzal.

Șansele PCRМ de a câștiga următoarele alegeri ale șefului executivului din regiune ar putea crește. Lupta dintre cele două facțiuni reprezentate de Dudoglo și Formuzal ar putea epuiza ambele tabere și consolida pozițiile comuniștilor în UTA Găgăuzia. Reușita PCRМ depinde, în

mare măsură, și de candidatura care va fi propusă la alegerile din 2014. La moment, putem consemna o prezență și implicare activă a Irinei Vlah în viața social-politică a regiunii. Urmează să vedem care va fi atitudinea alegătorilor față de această candidatură ținând cont de specificul opțiunilor găgăuzilor în alegerea membrilor Adunării Populare și a șefului executivului din regiune. În acest caz ne referim la faptul că doar o femeie din 35 de membri a fost aleasă în Adunarea Populară în urma alegerilor din 2012. Iar în campaniile electorale pentru funcția de Guvernator nu s-a înregistrat niciun candidat femeie din 1995 până la alegerile din 2010. Un alt candidat din partea PCRМ ar putea fi Oleg Garizan, de asemenea deputat în Parlamentul Republicii Moldova. Acesta a participat la ședința extraordinară a Adunării Populare din 23 mai 2013 când s-a discutat despre ”atitudinea față de încercările conducerii Republicii Moldova de a lichida statutul special și atribuțiile autonomiei”. Garizan a dat citire adresării PCRМ către autorități de a ”pune capăt oricăror încercări de revizuire a legii „Despre statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri)” care ar presupune limitarea drepturilor și libertăților poporului găgăuz”.

Șansele PCRМ cresc, conform unor opinii locale, și din cauza faptului că centrul ar fi numit mai mulți oameni incompetenți în anumite funcții de răspundere care prejudiciază imaginea partidelor de la guvernare și puterea de la Chișinău. Este vorba despre serviciile desconcentrate ale Chișinăului în regiunea autonomă. Factori de decizie din Găgăuzia au afirmat în cadrul unor interviuri că în mai multe funcții ar fi fost numite persoane fără experiență de conducere sau fără competențe de activitate în sectoarele pe care le gestionează. Drept argumente sunt aduse nominalizările la funcția de șef al direcției statistică sau cea de la Poșta Moldovei din autonomie. Mai mult, se afirmă că pentru multe funcții nu s-a organizat concurs și nici nu au avut loc discuții cu Adunarea Populară sau comitetul executiv atunci când s-au făcut aceste nominalizări, fapt care trezește nemulțumirea diferitor categorii ale autonomiei găgăuze.

Campania pentru funcția de Guvernator al Găgăuziei va coincide practic cu alegerile pentru Parlamentul Republicii Moldova, fapt care va complica și mai mult luptele dintre cei mai importanți actori politici din autonomie. Ținând cont de ultimele evoluții din UTA Găgăuzia, presupunem că cea mai dezavantajată pare a fi echipa lui

Formuzal. Actualul Guvernator, după cum a fost relatat mai sus, nu poate candida pentru un nou mandat iar aspirațiile sale politice la nivel național depind în mod direct de eforturile de consolidare a Partidului Regiunilor.

Principalele pretenții ale găgăuzilor față de autoritățile de la Chișinău

Dacă luptele pentru putere dintre principalele formațiuni politice din UTA Găgăuzia constituie un element inerent al unui sistem democratic, atunci un șir de evenimente care țin de relațiile dintre autonomia găgăuză și centru provoacă îngrijorări pentru stabilitatea politică a Republicii Moldova. Spectrul acestor declarații sau acțiuni este atât de larg încât preocuparea firească este de a afla care sunt cauzele acestora. Este important de menționat că, practic, orice fracțiune politică din autonomia găgăuză consideră că are motive pentru a aduce critici la adresa autorităților de la Chișinău. Evident, există o diferență în accentele nemulțumirilor lor, însă, toți invocă problema nerespectării statutului juridic special al Găgăuziei de către autoritățile centrale. Astfel, potrivit liderilor din autonomia găgăuză, autoritățile centrale au realizat mai multe reforme sau au adoptat legi care ar fi diminuat din atribuțiile UTA Găgăuzia stabilite prin Legea Nr.344-XIII „Despre statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri)”. De asemenea, sunt invocate și anumite probleme de ordin politic care ar perturba relațiile dintre regiune și centru.

Pe lângă cei trei poli de putere menționați mai sus, PCRM, PDM și echipa lui Mihail Formuzal, trebuie de menționat și grupul legat de Leonid Dobrov și Ivan Burgudji, numiți naționaliști-patrioți, care, de asemenea, invocă faptul că legea despre Autonomia Găgăuziei nu funcționează. Ceea ce diferențiază grupul celor doi de restul polilor de putere este abordarea lor în raport cu centrul, care este la limita separatismului. Echipa patrioților naționaliști susține că ”a colectat circa cinci mii de semnături pentru organizarea unui referendum în Găgăuzia”.

Semnatarii inițiativei privind organizarea unui referendum susțin că autoritățile de la Chișinău nu respectă normele de drept cu referire la autonomia Găgăuziei și nu iau în considerare părerea locuitorilor din regiuni

ne cu privire la vectorul strategic pe care ar trebui să îl aibă Republica Moldova. Aceștia au solicitat ca Adunarea Populară a Găgăuziei să adopte o normă legală prin care să impună autorităților de la Chișinău un ultimatum ca timp de un an în legislația Republicii Moldova să fie prevăzut un punct aparte cu referire la un statut special privind autonomia găgăuză. În caz contrar, în decembrie 2015 va fi organizat un referendum privind independența față de Republica Moldova. De notat că la această solicitare subscriu cele mai importante fracțiuni din autonomie. Adoptarea unei norme legale care ar defini statutul special privind autonomia găgăuză este invocată pentru a determina, potrivit solicitanților, autoritățile de la Chișinău să nu pună pe picior de egalitate UTA Găgăuzia cu organele administrației publice locale de nivelul II. De asemenea, ei afirmă că definiția data regiunii de către actuala legislație - Găgăuzia (Gagauz-Yeri) este o unitate teritorială autonomă cu un statut special – este confuză.

Atitudinea celorlalte fracțiuni politice pare a fi diferită de cea a patrioților naționaliști găgăuzi în ceea ce privește organizarea unui referendum privind independența față de Republica Moldova, însă abordarea acestora poate fi folosită de deputații Adunării Populare în a-și promova interesele în raport cu autoritățile de la Chișinău. Doleanțele, atât ale echipei lui Dudoglo, cât și ale echipei lui Formuzal sunt de o altă natură. O gamă largă de solicitări pornește de la mărirea cuantumului numeric al investițiilor de capital până la transferarea în bugetul UTA Găgăuzia a 5% din totalul acumulărilor din taxele vamale. Cu alte cuvinte, solicitările politicianilor din autonomie cuprind următoarele probleme:

- *respectarea statutului juridic special al Găgăuziei;*
- *extinderea categoriilor veniturilor bugetului central al unității teritoriale autonome cu statut juridic special;*
- *instituționalizarea Regiunii de dezvoltare UTA Găgăuzia;*
- *transferarea mai multor mijloace financiare pentru investițiile capitale.*

Fără a ne propune scopul de demontare a solicitărilor și acuzațiilor politicianilor din autonomie față de autoritățile de la Chișinău, se impune raportarea punctelor de vedere ale liderilor din Găgăuzia la cele ale politicilor administrației centrale față de autonomie.

În primul rând, este vorba despre nemulțumirea generală exprimată că nu este respectat statutul juridic special al Găgăuziei. Au fost aduse mai multe exemple care ar fi neglijat autonomia Găgăuziei în urma adoptării unor acte normative sau a reformelor promovate de autoritățile de la Chișinău. Liderii găgăuzi afirmă că autoritățile publice centrale au redus sistematic atribuțiile Găgăuziei până la nivelul de simplu raion, ciopârțind pas cu pas legea privind statutul juridic special al autonomiei. Evaluând aceste nemulțumiri, am putea spune că, cu mici excepții, problemele enumerate sunt mai degrabă de ordin tehnic decât de substanță. Criticile se exprimă prin faptul că anumite organe subordonate unor instituții de stat au fost transferate în alte localități ale Republicii Moldova, de exemplu transferarea biroului vamal de la Comrat la Cahul. În acest context, se impune de menționat faptul că UTA Găgăuzia dispune din 1996 de dreptul de sesizare a Curții Constituționale după amendamentele efectuate la Legea cu privire la Curtea Constituțională nr. 317-XIII din 13.12.1994. Astfel, articolul 25, lit. J stabilește că Adunarea Populară a Găgăuziei (Gagauz-Yeri) are dreptul la sesizare în cazurile supunerii controlului constituționalității legilor, regulamentelor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor și dispozițiilor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, ce îngăduesc împuternicirile Găgăuziei. Paradoxal, dar, potrivit datelor statistice ale Curții Constituționale, Adunarea Populară nu s-a folosit niciodată de acest drept pentru a contesta anumite legi care ar îngădui împuternicirile autonomiei. Unul din argumentele exprimate, precum că conflictul dintre cei mai importanți poli de putere din autonomie a captat toată atenția politicianilor din care cauză nu au fost canalizate forțele necesare pentru a se adresa Curții Constituționale, nu constituie un argument plauzibil și nu explică această stare de fapt.

Totodată, trebuie de menționat că în primăvara anului curent a fost creat, sub egida Ministerului Justiției, un grup de lucru pentru analiza legislației privind statutul autonomiei găgăuze. Autoritățile de la Chișinău afirmă că scopul acestui grup de lucru este de a propune soluții pentru rezolvarea neînțelegerilor în relația Chișinău – Comrat. Pe de altă parte, constituirea acestei structuri este considerată de către politicienii din Găgăuzia drept una dintre cauzele care a dus la crearea grupului de ini-

țiativă de colectare a semnăturilor pentru organizarea unui referendum în Găgăuzia. Potrivit acestora, scopul acestui grup de lucru ar consta în diminuarea împuternicirilor autonomiei găgăuze. La 23 mai 2013 a avut loc o ședință extraordinară a legislativului găgăuz la care au participat deputați ai Parlamentului Republicii Moldova, membri ai Adunării Populare precum și primari și consilieri din localitățile autonomiei. Discuțiile acestei ședințe s-au referit la ”încercările conducerii Republicii Moldova de a lichida drepturile speciale și atribuțiile UTA Găgăuzia”. Mai mult, legislativul găgăuz a adoptat o rezoluție prin care condamnă ”încercările conducerii Republicii Moldova de a lichida drepturile speciale și atribuțiile UTA Găgăuzia”.

Acest grup de lucru cuprinde reprezentanți ai tuturor ministerelor care trebuie să propună soluții pentru a depăși problemele care apar între autoritățile centrale și autonomia găgăuză. Activitatea grupului de lucru este practic paralizată, după două ședințe, deoarece reprezentanții UTA Găgăuzia au refuzat să participe la lucrările acestei structuri, motivând că rolul acesteia este de a diminua atribuțiile autonomiei găgăuze.

A doua problemă ține de extinderea categoriilor veniturilor bugetului unității teritoriale autonome cu statut juridic special. Este o cerere care evidențiază abordarea exclusivistă a UTA Găgăuzia. În acest context, responsabilii din autonomie fac referință la articolul 18, alin. 1 al Legii „Despre statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri)” care stabilește că Bugetul Găgăuziei este format din toate tipurile de vărsăminte stabilite de legislația Republicii Moldova și de Adunarea Populară. Articolul 5, al. 3 al Legii finanțelor publice locale nr. 397 din 2003 stabilește care sunt categoriile de venituri la bugetul central al unității teritoriale autonome. De asemenea, în comparație cu alte unități teritoriale de diferite nivele din Republica Moldova, 100% din taxa pe valoarea adăugată la mărfurile produse și la serviciile prestate pe teritoriul unității teritoriale autonome și 100% din accizele la mărfurile supuse accizelor, fabricate pe teritoriul unității teritoriale autonome cu statut juridic special sunt vărsăminte în bugetul UTA Găgăuzia.

Nemulțumirea politicianilor găgăuzi care alimentează inclusiv spiritele așa-numitului grup al patrioților naționaliști, ține de intenția autorităților de la Chișinău de

a micșora cu 50% veniturile din TVA și accize pentru anul bugetar 2014. Dacă vor fi operate aceste schimbări, va fi accentuată și mai mult dependența autonomiei față de transferurile de la bugetul de stat. Chiar și în condițiile actuale, circa jumătate din bugetul Găgăuziei se formează prin vărsămintele de la bugetul de stat care constituie circa 191 milioane lei potrivit Legii bugetului de stat pentru 2013. Astfel de operări ar alimenta și mai mult declarații sau acțiuni care ar putea destabiliza situația din autonomie. Mai mult, vor fi invocate noi învinuiri de nerespectare a statutului juridic special al regiunii autonome.

Solicitarea de a transfera în bugetul UTA Găgăuziei 5% din totalul acumulărilor din taxele vamale nu poate fi acceptată, deoarece din punct de vedere economic acest tip de impozit nu poate să reprezinte o sursă de formare a bugetelor locale. Practica internațională demonstrează că acest tip de impozit este o sursă de alimentare a bugetului de stat.

Solicitarea de implementare a prevederilor politicii de dezvoltare regională în cadrul Regiunii de dezvoltare UTA Găgăuzia este pe cale de a fi realizată. Oricum, politicienii găgăuzi critică autoritățile de la Chișinău pentru faptul că nu au inițiat acest proces în perioada 2010-2012, asemenea regiunilor de dezvoltare Nord, Centru și Sud. Chiar dacă li s-a propus să fie parte componentă a Regiunii de Dezvoltare Sud, autoritățile de la Comrat au refuzat, deși aceste instituții nu constituie unități teritoriale administrative, ci instrumente de realizare a politicii de dezvoltare regională. Refuzul de a face parte din Regiunea de Dezvoltare Sud are o explicație pur politică și anume că statutul de autoritate autonomă teritorială îi conferă dreptul de a avea o Agenție proprie.

Astfel, pe parcursul anului 2012, au fost desfășurate mai multe ședințe de lucru cu privire la inițierea procesului de implementare a politicii de dezvoltare regională a Regiunii de dezvoltare UTA Găgăuzia. Drept urmare a acestor măsuri, la 29 octombrie 2012 a avut loc ședința Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale la care a fost aprobat Planul de Acțiuni privind implementarea cadrului conceptual de realizare a politicii de dezvoltare regională a Regiunii de dezvoltare UTA Găgăuzia. Ulterior, în 2013 a fost creată o comisie interministerială cu privire la realizarea Planului de Acțiuni.

În acest context, pentru a asigura realizarea cu succes a planului sus menționat, trebuie făcuți mai mulți pași pentru ca acest instrument să fie funcțional. Este vorba de constituirea Consiliului Regional pentru Dezvoltare a Regiunii de Dezvoltare UTA Găgăuzia, constituirea Agenției de dezvoltare regională UTA Găgăuzia și elaborarea Strategiei de dezvoltare regională. Acest document trebuie elaborat și adoptat de către Consiliul Regional pentru Dezvoltare a UTA Găgăuzia. După constituirea acestora, urmează a fi desfășurat apelul de propuneri de proiecte, în baza priorităților de dezvoltare identificate în cadrul strategiei, conform unei metodologii înaintate de către Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor. Odată constituită, Agenția de dezvoltare regională UTA Găgăuzia va fi eligibilă pentru finanțarea proiectelor din 2015, deoarece, conform prevederilor legislației în vigoare, Documentul Unic de Program reprezintă instrumentul de realizare a Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională și se elaborează pentru o perioadă de trei ani. Reieșind din cele expuse anterior și menționând faptul că noul DUP a fost elaborat pentru perioada 2013-2015 și aprobat prin HG nr. 933 din 18.12.12, UTA Găgăuzia va fi eligibilă pentru participare pentru perioada de planificare 2016-2018, apelul de propuneri de proiect desfășurându-se pe parcursul anului 2015.

În raport cu cele scrise mai sus, funcționarii din autonomia găgăuză afirmă că UTA Găgăuzia dispune de ceva timp de o strategie de dezvoltare regională care cuprinde un șir de proiecte de dezvoltare regională. Mai mult, ținând cont de faptul că inițial autonomia găgăuză nu a dispus de o agenție de dezvoltare, ar trebui, cu titlu de excepție, să poată obține o anumită sumă de mijloace financiare pentru realizarea proiectelor din UTA Găgăuzia în anul 2014, dacă sunt îndeplinite toate condițiile legale. În același context, trebuie de menționat că reprezentanții autorităților centrale afirmă că strategia autonomiei găgăuze nu corespunde Strategiei naționale de dezvoltare regională a Republicii Moldova și priorităților de dezvoltare, deoarece este mai degrabă o strategie de dezvoltare socio-economică echivalentă celor raionale și nu una de dezvoltare regională. Prioritățile identificate în prezent în strategiile de dezvoltare regională Nord, Centru și Sud sunt: a) de reabilitare a infrastructurii fizice (drumuri, apă, canalizare); b) proiecte de dezvoltare a sectorului privat, c) proiecte de îmbunătățire a factorilor de mediu și a atractivității turistice.

Insistența liderilor găgăuzi de a crea o Agenție de dezvoltare regională UTA Găgăuzia poate avea efecte secundare asupra posibilității lor de a aplica la anumite fonduri europene care stabilesc numărul populației regiunii de dezvoltare drept criteriu de eligibilitate pentru finanțarea proiectelor, cum este, de exemplu, Nomenclatorul Unităților Teritoriale Statistice de nivelul II (numărul populației fiind de la 800.000 până la 3.000.000 persoane). Conform Recensământului populației din 2004, numărul populației autonomiei este de 155 mii oameni. Apare o întrebare firească. Ce este mai important pentru găgăuzi: o Agenție de Dezvoltare UTA Găgăuzia care, după logica creării sale, ar constitui un alt element de recunoaștere a identității lor și a manifestării exclusivismului găgăuz, chiar dacă aceasta își desfășoară activitatea fiind subordonată direct Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, sau posibilitatea de a primi mai multe finanțări fără a avea această agenție (fiind parte a Agenției de Dezvoltare Sud, de exemplu). Credem că există mai multe răspunsuri la această dilemă. În primul rând, presupunem că nu toți politicienii găgăuzi cunosc foarte bine care sunt condițiile de eligibilitate pentru anumite fonduri naționale și europene. În al doilea rând, chiar dacă există politicieni sau funcționari (cu certitudine că există) care cunosc toate subtilitățile legate de accesarea fondurilor, aceștia evită să propună ca UTA Găgăuzia să facă parte din Regiunea de Dezvoltare Sud, deoarece un astfel de mesaj ar cauza anumite probleme de ordin politic sau chiar ar periclita șansele de a avea o carieră reușită în autonomia găgăuză. Drept urmare, o altă concluzie ar fi că politicienii și funcționarii găgăuzi nu discută aprofundat problema de a face parte din Regiunea de Dezvoltare Sud deoarece încă nu a apărut posibilitatea accesării acestor fonduri și nu se poate afirma în mod tranșant că autonomia găgăuză, constituită pe principiul identitar, nu va fi eligibilă pentru acestea. Credem că acest subiect va fi o temă nouă de discuție și va constitui o nouă rundă de negocieri între Chișinău și Comrat doar dacă va fi evident pentru autoritățile regiunii autonome faptul că numărul mic de populație este un obstacol de accesare a fondurilor europene la care ne-am referit. Trebuie de menționat că, chiar și în condițiile legislației naționale, în cazul creării Agenției de Dezvoltare UTA Găgăuzia, aceasta va beneficia de fonduri net inferioare în comparație cu celelalte trei, deoarece mijloacele financiare se alocă în urma împărțirii sumei totale de 1% din veniturile bugetare la numărul populației

din regiune. Oricum, oricare ar fi considerentele față de acest subiect, considerăm că procesele legate de crearea Agenției de Dezvoltare UTA Găgăuzia trebuie urgentate pentru a crea condițiile necesare de finanțare a proiectelor de dezvoltare regională din regiunea autonomă.

În sfârșit, cererea de transferare a mai multor mijloace financiare pentru investițiile capitale și reparații capitale se explică prin faptul că pentru anul 2013 au fost transferați de la bugetul de stat doar 910 mii lei. Liderii găgăuzi afirmă că au fost demarate foarte puține proiecte de infrastructură, iar cele inițiate nu au fost duse până la capăt, cum este exemplul blocului de chirurgie al spitalului din Comrat. Aici ne-am putea referi și la critica autorităților găgăuze față de autoritățile de la Chișinău în privința granturilor oferite de diferite state sau organizații internaționale. Ideea care se desprinde este că foarte puțini bani oferți de donatorii externi ajung să finanțeze diferite proiecte din autonomia găgăuză. Problema care trebuie înțeleasă este că toate aceste granturi internaționale se oferă doar în cazul existenței unor proiecte deja elaborate. Situația va fi la fel și în cazul celor 5 milioane de euro pe care UTA Găgăuzia îi va primi din partea Uniunii Europene pentru realizarea proiectelor sociale și de infrastructură. Potrivit lui Dirk Schuebel, fostul șef al Misiunii UE în Moldova, la toamnă, Găgăuzia va fi inclusă în programul privind alocarea a 5 milioane de euro din partea UE. Dirk Schuebel a menționat, în cadrul unei vizite întreprinse în autonomie în februarie 2013, că programul privind realizarea proiectelor sociale și de infrastructură în Găgăuzia va dura trei ani. Prima tranșă va constitui 2 milioane de euro. Cu alte cuvinte, tranșele vor fi alocate doar atunci când vor fi prezentate proiecte care vor face față rigorilor de eligibilitate. De altfel, această percepție greșită referitor la granturile donatorilor externi este larg răspândită și în alte părți sau structuri ale Republicii Moldova.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Problemele care au apărut în ultima perioadă între autoritățile autonomiei găgăuze și cele centrale sunt rezultatul unor neînțelegeri care țin de funcționarea UTA Găgăuzia. Orice modificare legislativă sau operare a unor schimbări instituționale care au o anumită legătură cu autonomia este privită adeseori drept o atentare la atribuțiile UTA Găgăuzia. Totuși, asta nu înseamnă că de la crearea autonomiei, ambele părți au fost în stare continuă de "război". Dimpotrivă, au fost multe proiecte de anvergură în cadrul cărora Chișinăul și Comratul au cooperat destul de eficient cum ar fi, de exemplu, constituirea și construcția Universității de Stat din Comrat.

Putem afirma că multe din aceste neînțelegeri apar și din cauza unei lipse de comunicare suficientă între liderii de la Comrat și autoritățile de la Chișinău. Cel puțin, o astfel de impresie se creează ca urmare a percepției ambelor părți față de atribuțiile grupului de lucru pentru analiza legislației privind statutul autonomiei Găgăuziei sub egida Ministerului Justiției. O altă problemă invocată de partea găgăuză ține de lansarea Agențiilor de Dezvoltare Regională fără participarea și implicarea în discuții a oficialilor din autonomie.

Politicienii din Republica Moldova, chiar dacă sunt în opoziție, trebuie să aibă o atitudine responsabilă atunci când lansează anumite afirmații. Declarația lui Vladimir Voronin precum că Transnistriei ar trebui să i se ofere statutul de republică a provocat o reacție în lanț din partea liderilor găgăuzi care afirmă că, odată ce Transnistria va obține un astfel de statut, UTA Găgăuzia va pretinde aceleași atribuții.

Putem afirma că, din punct de vedere economic, în ciuda exclusivismului afișat și declarațiilor pozitive etalate privind dezvoltarea regiunii, UTA Găgăuzia depinde într-o măsură foarte mare de transferurile financiare de la Chișinău. Este interesant de menționat că chiar beneficiind de 100% din taxa pe valoarea adăugată la mărfu-

rilor produse și la serviciile prestate pe teritoriul unității teritoriale autonome și 100% din accizele la mărfurile supuse accizelor, fabricate pe teritoriul unității teritoriale autonome cu statut juridic special, bugetul autonomiei depinde într-o măsură mare de vărsămintele de la bugetul de stat. De fapt, problemele economice ies în evidență și prin cererea de suplimentare a investițiilor de capital/reparațiilor capitale sau de creare a Regiunii de dezvoltare UTA Găgăuzia.

Presupunem că anumite evenimente din autonomia găgăuză ar putea avea drept scop destabilizarea situației din Republica Moldova înainte de summitul de la Vilnius din noiembrie 2013. Chiar dacă toate părțile implicate exclud factorul străin în privința evenimentului legat de inițiativa de colectare a semnăturilor pentru organizarea unui referendum în Găgăuzia, una dintre formulările acestui grup de inițiative – precum că Chișinăul nu ia în considerare părerea locuitorilor din regiune cu privire la vectorul strategic pe care ar trebui să îl aibă Republica Moldova – ne determină să nu excludem în totalitate existența factorului extern. Evident, putem afirma că multe din aceste evenimente se desfășoară și pe fondul slăbiciunii puterii centrale.

Considerăm că Chișinăul ar trebui să aibă mai multe discuții cu Comratul pentru evitarea unor neînțelegeri pe viitor. De asemenea, trebuie de urgentat finalizarea unor proiecte demarate de mult timp. În cazul în care funcționarii din autonomia găgăuză vor veni cu propuneri de proiecte de dezvoltare regională care ar corespunde priorităților Strategiei de Dezvoltare Regională Națională și vor fi îndeplinite toate condițiile legale privind crearea regiunii de dezvoltare UTA Găgăuzia, ar fi judicios de finanțat, cu titlu de excepție, astfel de proiecte în anul financiar 2014.